

Sosiaali- ja terveysministeriö
HTO Arrhenius Viveca

E-kirje
24.8.2010
JULKINEN

VASTAANOTTAJA
Suuri valiokunta

Asia

Selvitys Euroopan unionin ja Suomen vireillä ja tulevista toimista, jotka koskevat romanien aseman parantamista EU:ssa.

Ohessa lähetetään perustuslain 96 §:n mukaisesti valiokunnan pyytämää selvitystä toimista, jotka koskevat romanien aseman parantamista EU:ssa.

Osastopäällikkö, ylijohtaja

Aino-Inkeri Hansson

LIITTEET Perusmuistio 24.8.2010

JAKELU Opetus- ja kulttuuriministeriö
Sisäasiainministeriö
Työ- ja elinkeinoministeriö
Ulkoasiainministeriö
Valtioneuvoston kanslia

TIEDOKSI Sosiaali- ja terveysministeri Juha Rehula
Valtiosihteeri Eeva Kuuskoski
Peruspalveluministeri Paula Risikko
Valtiosihteeri Vesa Rantahalvari
Kansliapäällikkö Kari Välimäki
Romaniasian neuvottelukunta ja sen kautta romanijärjestöt

PERUSMUISTIO

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osasto

**Virhe. Tuntematon
asiakirjan ominaisuuden
nimi.**

Sosiaalineuvos Viveca Arrhenius

24.8.2010

**Asia: Selvitys Euroopan unionin ja Suomen vireillä ja tulevista toimista, jotka
koskevat romanien aseman parantamista EU:ssa.**

EUTORI/Eurodoc nro:

U-tunnus/E-tunnus:

Käsittelyn tarkoitus ja käsittelyvaihe:

Käsitellessään komission tiedonantoa Eurooppa 2020 -strategiasta 4.6.2010 Suuri valiokunta päätti pyytää valtioneuvostolta erillisen selvityksen EU:n ja Suomen vireillä olevista ja tulevista toimista, jotka koskevat romanien aseman parantamista EU:ssa.

Asiakirjat:

-

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely:

-

Käsittelijä(t):

STM, Viveca Arrhenius, p. 73771
UM, Kaija Ilander, p. 55170
STM, Hannele Syrjä, p. 74308
EUE Eeva Kolehmainen, p. +32 2 287 8445
SM, Sinikka Keskinen, p. 071 878 8284
OPH, Susanna Rajala, p. 040 348 7232
VNEUS, Veera Parko, p. 22152

Suomen kanta/ohje:

Suomen ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma valmistui joulukuussa 2009. Yhtenä sen esityksenä on laatia kansainvälinen romanipoliitiikan vaikuttamisstrategia.

Suomen tulee toimia aktiivisesti ja johdonmukaisesti romaniväestön yhdenvertaisuutta ja elinoloja käsittelevillä kansainvälisillä areenoilla. Yhteistyö kansallisten ja kansainvälisten romanijärjestöjen kanssa on ensiarvoisen tärkeää ja sen tulisi olla niin Suomen hallituksen kuin EU:nkin romanitoimintojen peruseriaate.

Aktiivinen toiminta tarkoittaa osallistumista hallitusten välisiin kokouksiin ja seminaareihin ja vaikuttamista komissioon, Euroopan unionin nykyisiin ja tuleviin jäsenmaihiin, Euroopan unionin kulloiseenkin puheenjohtajamaahan sekä Euroopan parlamenttiin virkamies- ja poliittisella tasolla. Ensimmäiseksi tulee neuvoston

vuonna 2010 hyväksymien päätelmien mukaisesti saada Roma Inclusion Platformin toiminta vakiinnutettua ja vahvistettua sekä EU:n rahoitusinstrumentit tehokkaampaan käyttöön kohentamaan romaniväestön asemaa. Ulkoasiainministeriön elokuussa asettaman Suomen kansainvälisen romanipolitiikan vaikuttamisstrategiaa laativan työryhmän tulee määritellä Suomen monenkeskisen kansainvälisen yhteistyön tavoitteet romanasioissa tarkoituksena vahvistaa eri viranomaisten yhtenäistä toimintatapaa kansainvälisessä yhteistyössä.

Suomessa on olemassa toimivia rakenteita romaniväestön osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi, esimerkiksi valtakunnallinen ja alueelliset romanasiaian neuvottelukunnat sekä paikalliset romanityöryhmät ja romanijärjestöt. Opetushallituksessa toimii romaniväestön koulutusryhmä, jonka päätavoitteena on romaniväestön koulutuksellisen tasa-arvon saavuttaminen. Suomessa romaniväestö on jo pitkään ollut mukana toimijana eikä vain toimenpiteiden kohteena. Suomen rooli hyvien käytäntöjen eteenpäin viejänä voisikin olla korostetumpi: Suomessa on olemassa hyviä käytäntöjä romanien osallistamisesta ja toimijuudesta, joita voitaisiin välittää muille EU:n jäsenmaille.

Suomi on valmis edistämään romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä omassa maassaan että Euroopan laajuisesti. Euroopan unionin jäsenmailla on ensisijainen vastuu kansalaisistaan, myös romanikansalaisistaan. Heidän elinoloistaan, kuten asumisesta, terveydenhuollosta ja koulutuksesta päätetään tosiasiallisesti usein paikallistasolla. Romaniväestön aseman parantamiseksi tarvitaan myös eurooppalaista yhteistyötä ja eurooppalaisia toimenpiteitä.

EU 2020-strategian EU -tason sosiaalisen osallisuuden tavoitteen saavuttamisen seurannassa tulisi kiinnittää huomiota erityisen heikossa asemassa olevien väestöryhmien asemaan, mukaan lukien romanit. Yhteiset EU- tason toimet voivat merkittävästi täydentää kansallisia toimia romanien tilanteen parantamiseksi.

Pääasiallinen sisältö:

1. Tausta

Romanit ovat eurooppalainen vähemmistö, joka monessa Euroopan maassa elää syrjittynä ja köyhyydessä. Romaneja arvioidaan olevan Euroopassa noin 10–12 miljoonaa. Romanit ovat yleisesti haavoittuvassa asemassa oleva väestöryhmä, mutta heidän asemansa Euroopassa vaihtelee. Esimerkiksi Länsi-Euroopan maiden ja entisten sosialististen maiden välillä voidaan nähdä selkeä ero romanien asemassa. Kerjäävät romanit ovat herättäneet Suomessa paljon keskustelua ja viranomaisilta edellytetään Euroopan tason toimia romanien elinolojen parantamiseksi. Romanien elinolot joissakin EU:n jäsenmaissa ovat herättäneet paheksuntaa myös EU:n ulkopuolella ja heidän asemansa on jo otettu esille eräissä yhteyksissä ihmisoikeuskysymyksenä.

Romanien elinolojen ja aseman kehittäminen on jäsenmaiden ensisijaisella vastuulla, mutta yhteistyö Euroopan unionissa tukee romanien olosuhteiden ja ihmisoikeuksien tavoitteellista edistämistä. Romanien asema ja heidän jäsenmaissa kokemansa syrjintä

on viime vuosina noussut vahvemmin esille EU:ssa. EU:n perusoikeusvirasto on tehnyt tutkimusta ja kerännyt tietoa, lisännyt tietoisuutta ja raportoinut romanien tilanteesta eri elämäntilanteilla. EU:n politiikat ja rahoitusinstrumentit voivat merkittävästi tukea jäsenmaita löytämään ratkaisuja romaniväestön tarpeisiin ja ongelmiin.

Neuvoston joulukuussa 2008 hyväksymien päätelmien pohjalta perustettiin romanien osallisuutta käsittelevä eurooppalainen yhtenäinen foorumi (ns. Roma Inclusion Platform), joka kokoontui ensimmäistä kertaa huhtikuussa 2009. Sen tavoitteena on lisätä kansallisella ja Euroopan tasolla käynnissä olevien poliittisten prosessien yhtenäisyyttä ja tehostaa niitä synergian luomiseksi. Huomiota on myös kiinnitetty EU:n rahoitusinstrumenttien tehokkaampaan käyttöön romaniväestön hyväksi. Esimerkiksi Euroopan aluekehitysrahastosta on ollut mahdollista rahoittaa syrjäytyneiden yhteisöjen asumista vuodesta 2006. Komissio on myös 2009 käynnistänyt pilottihankkeen, jonka tavoitteena on tukea romanilasten varhaiskasvatusta ja romanien yrittäjyyttä ja lainamahdollisuuksia sekä lisätä tietoisuutta ja parantaa tiedonkeruuta.

Suomen ensimmäinen kansallisen romanipoliittisen ohjelman työryhmäesitys valmistui joulukuussa 2009. Ohjelman mukaan Suomen tulisi kansallisen kehittämisen ohella osallistua ja aktiivisesti vaikuttaa eurooppalaisen romanistrategian muovautumiseen tuomalla oman asiantuntijuutensa mukaan sen kehittämiseen ja tarjoamalla malleja ja kokemuksia osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

2. Euroopan unionin toimet

2.1. Eurooppa-neuvosto

Romaniasiat ovat olleet esillä Eurooppa-neuvoston päätelmissä viime vuosina varsinaisina päätelmäkirjauksina joulukuussa 2007 ja kesäkuussa 2008 sekä asiakirjaviittauksena joulukuussa 2008.

Joulukuun 2007 Eurooppa-neuvoston päätelmien kohdassa 50 sanotaan:

"Aktiivista osallisuutta edistävissä politiikoissa olisi yhdistyttävä työmarkkinoille sijoittuminen, työvoiman liikkuvuus, motivointi aktiiviseen työnhakuun, riittävä toimeentulotuki sekä saatavilla olevat, laadukkaat ja toimivat sosiaalipalvelut. Eurooppa-neuvosto vahvistaa lisäksi sitoutuneensa ihmisarvoista työtä koskevaan ohjelmaan, joka on maailmanlaajuinen keino parantaa työllisyyttä ja työelämän normeja ja edistää kehitystä. Eurooppa-neuvosto pitää Euroopan yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuoden tuloksia myönteisinä ja pyytää jäsenvaltioita tehostamaan toimiaan syrjinnän ehkäisemiseksi ja torjumiseksi työmarkkinoilla ja niiden ulkopuolella. Tässä yhteydessä Eurooppa-neuvosto, joka on tietoinen romanien aivan erityisestä tilanteesta koko unionissa, pyytää jäsenvaltioita ja unionia parantamaan kaikin keinoin romanien integroitumista. Se pyytää tätä varten komissiota tutkimaan nykyisiä politiikkoja ja ohjauskeinoja ja raportoimaan neuvostolle edistymisestä vuoden 2008 kesäkuun loppuun mennessä."

Kesäkuun 2008 Eurooppa-neuvoston päätelmien kohta 49

”Eurooppa-neuvosto odottaa tuloksia, jotka saadaan romaniväestön osallisuuden parantamiseksi toteuttavia nykyisiä politiikkoja ja välineitä koskevasta komission arvioinnista, sekä tästä kysymyksestä syyskuussa järjestettävää konferenssia. Se kehottaa neuvostoa ottamaan tämän huomioon tarkastellessaan tarkistettua sosiaalista toimintaohjelmaa. Eurooppa-neuvosto palaa tähän kysymykseen ennen vuoden loppua.”

Syksyllä 2008 Ranskan puheenjohtajakaudella hyväksyttiin yleisten asioiden neuvostossa sosiaaliasioiden työryhmässä käsitellyt päätelmät romanien osallisuudesta. Päätelmät vietiin edelleen joulukuun 2008 Eurooppa-neuvoston päätelmien loppuun asiakirjaviittaukseksi siten että päätelmien lopun luettelossa Eurooppa-neuvostolle toimitetuista viiteasiakirjoista mainitaan päätelmät romaniväestön osallisuudesta.

Eurooppa-neuvosto hyväksyi 17.6.2010 Eurooppa 2020 -strategian. Yhdeksi viidestä EU:n yleistavoitteesta hyväksyttiin tavoite vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien määrää vähintään 20 miljoonalla. Tällä pitäisi olla vaikutusta myös köyhyydessä elävään romaniväestöön. Lisäksi yksi Eurooppa 2020 strategian seitsemästä lippulaivahankkeesta on Euroopan köyhydentorjuntafoorumi, jota koskeva komission tiedonanto annettaneen lokakuussa. Eurooppa 2020 strategiaa koskeneen komission maaliskuun 2010 tiedonannon mukaan jäsenvaltioiden tulisi tähän lippulaivahankkeeseen liittyen kansallisella tasolla määrittää ja toteuttaa toimenpiteitä, joilla puututaan erityisten riskiryhmien olosuhteisiin, mukaan lukien mm. romanit.

2.2. Työllisyys-, sosiaalipolitiikka-, terveys- ja kuluttajaneuvosto

Tšekin tasavallan puheenjohtajakaudella keväällä 2009 laadittiin romanien osallisuutta koskevat päätelmät, jotka hyväksyttiin työllisyys-, sosiaalipolitiikka-, terveys- ja kuluttajaneuvostossa (TSTK-neuvosto) 8.6.2009. Näiden päätelmien taustalla on vuonna 2008 järjestetty romaneja koskeva huippukokous (Roma Summit), huhtikuussa 2009 Prahassa käynnistetty romanien osallisuutta koskeva EU-tason aloite (European Platform for Roma Inclusion – ”eurooppalainen yhtenäinen foorumi”, ns. ”Roma Platform”) sekä komission heinäkuun 2008 työasiakirja, joka käsittelee EU:n romanien osallisuutta koskevia instrumentteja ja politiikkoja. Näissä kaikissa sitoudutaan valtavirtaistamaan ja edistämään romanien yhteiskunnallista osallisuutta. Romanien mukaan ottaminen prosessiin kaikissa vaiheissa on tärkeää toimenpiteiden tehokkaaksi toteutumiseksi.

TSTK-neuvosto liitti päätelmiinsä seuraavat romanien osallisuutta koskevat kymmenen yhteistä perusperiaatetta romaniväestön osallistamiseksi:

1. Rakentavat, käytännönläheiset ja syrjimättömät politiikat;
2. Nimenomainen, mutta ei poissulkeva kohdentaminen
3. Kulttuurisensitiivinen lähestymistapa

4. Valtavirtaistaminen, osallistuminen vallitsevaan yhteiskuntaan
5. Sukupuolten välinen tasa-arvo
6. Hyviksi todettujen politiikkojen jatkaminen, hyvät käytännöt
7. Yhteisön välineiden hyödyntäminen
8. Alue- ja paikallisviranomaisten osallistuminen
9. Kansalaisyhteiskunnan mukaan ottaminen
10. Romaniväestön aktiivinen osallistuminen

Päätelmien mukaan jäsenmaiden ja komission tulee yhteistyössä ja toimivaltansa rajoissa:

- ottaa tarvittaessa huomioon romanien osallisuutta koskevat peruseriaatteen
- hyödyntää Roma Platform –verkostoa hyvien käytänteiden levittämisessä EU:n jäsenmaiden ja EU:n potentiaalisten hakijamaiden välillä, sekä kaikkien toimijoiden ja kansainvälisten organisaatioiden kesken.
- jatkaa Roma Platformin työtä ja tarvittaessa harkita sen rakenteellista kehittämistä

Päätelmien mukaan komission tulee:

- jatkaa tarvittavan hallinnollisen tuen antamista Roma Platform –verkostolle, jotta sen työstä saadaan mahdollisimman suuri hyöty.

Lisäksi TSTK-neuvosto hyväksyi 7.6.2010 päätelmät romanien osallisuuden edistämisestä. Päätelmien taustalla on huhtikuussa 2010 järjestetty romaneja koskeva toinen huippukokous Cordobassa. Jäsenmaat sitoutuivat huippukokouksessa edistämään romanien sosiaalista ja taloudellista osallisuutta koskevaa romanipolitiikkaa yhteisten peruseriaatteiden avulla.

Päätelmien keskeinen sisältö liittyy romanikysymysten valtavirtaistamiseen eurooppalaisiin ja kansallisiin politiikkoihin sekä eurooppalaisen yhtenäisen foorumin (ns. Roma Platform) erityiseen tiekarttaan, jonka tavoitteena on luoda keskipitkän aikavälin puitteet sidosryhmien toimille ja odotetuille tuloksille sekä vahvistaa jäsenmaiden sekä kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä romanikysymyksissä olemassa olevan avoimen koordinaatiomenetelmän puitteissa. Tiekartassa tulee yhteisten peruseriaatteiden mukaisesti priorisoida keskeiset toiminta-alueet, kuten opetus, asuminen, terveyspalvelut ja työllisyys. Lisäksi jäsenmaita ja komissiota pyydetään aktiivisesti osallistumaan eurooppalaisen yhtenäisen foorumin (ns. Roma Platform) toimintaan, jotta sen tehokas toiminta, johtaminen ja jatkuvuus voidaan taata.

Päätelmien avulla halutaan myös taata, että EU:n olemassa olevat rahoitusinstrumentit ja erityisesti rakennerahastot ovat romanien saavutettavissa, huomioida romaninaisten ja -tyttöjen erityiset tarpeet sekä edistää romanien täyttä osallisuutta takaamalla heidän perusoikeutensa.

Komission tulee ottaa huomioon romanien tarpeet EU-ohjelmissa, mukaan lukien terveysohjelma (2008–2013) ja Progress-ohjelma, seurata keskipitkällä aikavälillä, miten jäsenmaat ovat hyödyntäneet yhteisiä peruseriaatteita avoimen koordinaation menetelmällä sekä huomioida romanien osallisuuden edistäminen tarvittaessa muuttamalla rakennerahastojen nykyisiä toiminnallisia ohjelmia. Lisäksi komissio

sitoutuu tarjoamaan jäsenmaille sekä alue- ja paikallisviranomaisille tietoa ja opastusta romanien osallisuuden edistämiseksi ja rohkaisemaan niitä tehokkaiden työskentelymenetelmien omaksumiseksi.

Suomi nosti 7.–8.6.2010 pidetyssä työllisyys-, sosiaalipolitiikka-, terveys- ja kuluttaja-asiain neuvoston kokouksessa esille romaniväestön aseman Eurooppa 2020-strategian käsittelyn yhteydessä. Suomi painotti, että EU-tason sosiaalisen osallisuuden tavoitteen saavuttamisen seurannassa tulisi kiinnittää huomiota erityisen heikossa asemassa olevien väestöryhmien asemaan, mukaan lukien romanit. Suomi korosti lisäksi, että yhteiset EU-tason toimet voivat merkittävästi täydentää kansallisia toimia romanien tilanteen parantamiseksi. Romaniväestön asema on tietyissä jäsenmaissa heikko, missä tapauksissa koulunkäynnin keskeyttäneiden osuuden pienentämistä koskeva yleistavoite sekä sosiaalista osallisuutta koskeva yleistavoite ovat erityisen tärkeitä.

2.3. Sosiaalisen suojelun komitea

EU:n sosiaalisen suojelun komitean (SPC) päätuotteena on raportti sosiaalisen suojelun tilasta. Komiteassa on käsitelty romanasioita vuodesta 2008. Avoimen koordinaation menetelmän puitteissa on vuonna 2009 järjestetty ensimmäinen romanien sosiaalista osallistumista koskeva vertaisarviointi (peer review) Kreikassa, johon Suomi ja viisi muuta maata osallistuivat. Marraskuussa 2010 Tšekin tasavalta järjestää romanien työllisyyttä koskevan vertaisarvioinnin.

2.4. Euroopan parlamentti

Euroopan parlamentti on hyväksynyt viisi päätöslauselmaa romanien elinoloista ja sosiaalisesta tilanteesta vuosina 2005–2010. Vuonna 2005 aiheena oli romanien tilanne Euroopan unionissa ja vuonna 2006 päätöslauselma koski romaninaisten tilannetta unionissa.

Tammikuussa 2008 Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman romaneja koskevasta Euroopan unionin strategiasta.

Maaliskuussa 2009 parlamentti hyväksyi päätöslauselman romanien sosiaalisesta tilanteesta ja heidän pääsýnsä parantamisesta Euroopan unionin työmarkkinoille.

Maaliskuussa 2010 Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman toisesta romaniväestöä käsittelevästä eurooppalaisesta huippukokouksesta. Päätöslauselmassaan parlamentti mm. kehottaa komissiota kehittämään kattavan romanien osallisuutta koskevan eurooppalaisen strategian välineeksi romanien sosiaalisen syrjäytymisen ja syrjinnän torjumiseksi Euroopassa.

Euroopan parlamentin työllisyyden ja sosiaaliasioiden valiokunta (EMPL) on vuonna 2008 julkaissut laajan selvityksen romanien sosiaalisesta tilanteesta ja heidän pääsýnsä parantamisesta EU:n työmarkkinoille. Raportissa kuvataan romanien alkuperää,

määrää ja nykyisiä asuinmuotoja, kieliolosuhteita, oikeudellista asemaa sekä jäsenmaiden romanipoliittisia toimia työmarkkinoiden, koulutusjärjestelmän, terveydenhuollon ja asumisen mahdollistamiseksi romaniväestölle.

2.5. Komissio

Komissio antoi heinäkuun 2008 alussa asiakirjan ”Tiedonanto syrjimättömyydestä ja yhtäläisistä mahdollisuuksista – yhteisön välineet ja politiikat romanien osallisuudesta edistämiseksi”. Tässä asiakirjassa komissio kehotti jäsenmaita tekemään kansalliset romanistrategiat. Lisäksi komissio julkaisi edistymisraportin 2010, joka käsittelee yhteisön instrumentteja ja politiikkoja romanien osallisuudesta.

Huhtikuussa 2010 komissio antoi tiedonannon romaniväestön sosiaalisesta ja taloudellisesta integraatiosta Euroopassa sekä siihen liittyvän komission työasiakirjan ”Romanit Euroopassa – Euroopan unionin instrumenttien implementointi ja romanien osallistamispolitiikat – edistymisraportti 2008–2010”. Komissio on todennut tiedonannoissaan että EU:lla on jo käytössä vakuuttavat lainsäädäntöön, rahoitukseen ja politiikan koordinointiin liittyvät välineet romanien osallistamisen tukemiseksi, mutta vielä tulee ponnistella lisää niiden käytön edistämiseksi.

Komission mukaan tulevia haasteita ovat mm. yhteistyön parantaminen eurooppalaisten, kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden ja romaniyhteisöjen edustajien välillä, positiivisten muutosten aikaan saaminen paikallistasolla, tehokkaampi tiedottaminen,

EU:n rahastojen parempi hyödyntäminen ja kehittäminen erottelun purkamiseksi erityisesti koulutuksen ja asumisen aloilla, kaikkein heikoimmassa asemassa olevien mikroalueiden ottaminen painopisteiksi sekä hyvien toimintatapojen ja menestyksekkäiden mallien levittäminen osaksi toimintapolitiikkaa.

Lisäksi komissio listaa 2010 tiedonannossaan toimia, joihin se tulee ryhtymään toimintastrategioiden ja prosessien tehostamiseksi. Komissio toteaa aikovansa kehittää erilaisia toimintatapojen malleja, joita jäsenvaltioita kannustetaan käyttämään vapaaehtoisuuden pohjalta rakentaessaan romanien osallistamista koskevaa politiikkaansa. Tiedonannon mukaan romanikysymykset olisi näiden periaatteiden mukaisesti otettava järjestelmällisesti osaksi kaikkea relevanttia Euroopan tason ja kansallista politiikkaa. Tulisi lakkauttaa politiikat, joilla pidetään yllä tai edistetään romaniyhteisöjen erottelua tai erillisten asumis-, koulutus- tai muiden palvelujen tarjoamista romaneille, mutta tämä ei kuitenkaan estä tarjoamasta kohdennettuja tai positiivisia erityistoimia EU lainsäädännön mukaisesti.

Komission tietoisuus ja osaaminen romanikysymyksissä on viime vuosina lisääntynyt. Kaiken lähtökohtana on valtavirtaistamisperiaate. Komissio tukee jäsenmaita laatimalla kuluvan vuonna oppaan toimivista lähestymistavoista romanistrategioiden kehittämiseksi (Model approaches), johon kootaan hyviä käytänteitä ja kokemuksia siitä mikä toimii ja mikä ei. Tavoitteena on laatia ohjekirja (guidebook) jäsenmaille, joka sisältäisi menu- luonteisesti välineitä hyvän ja toimivan romanipolitiikan laatimiselle. Esimerkkinä mainittakoon EU:n rahoitusinstrumentit

sekä jäsenmaiden hyvät käytänteet. Käytössä olevia indikaattoreita voi myös liittää ohjekirjaan.

Komission sopimus romaneihin suunnatusta pilottihankkeesta on allekirjoitettu 4.6.2010. Pilottihanke koskee lasten varhaiskasvatusta, yrittäjyyttä ja yleisen tietoisuuden lisäämistä. Sopimusosapuolina ovat Roma Education Fund sekä unkarilainen ja hollantilainen kansalaisjärjestö.

Lisäksi Euroopan aluekehitysrahastoa koskevan asetuksen 1080/2006 7(2) artiklaa on muutettu siten, että haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, mukaan lukien romanien, asumiseen voidaan myöntää rahoitusta myös maaseudulla kaupunkialueiden lisäksi. Komissio korostaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja sitä, ettei rahoitusta myönnetä romaniväestöä ja valtaväestöä erotteleville ratkaisuille.

Komissio on valtavirtaistanut romanien tarpeet EU:n terveysohjelmaansa (2008–2014), joka koskee terveysuhkia, -järjestelmiä ja -politiikkoja. Vuonna 2009 komissio antoi terveyseroja koskevan tiedonannon. Terveyserojen kaventamiseen liittyen komissio on rahoittanut kaksi hanketta, jotka koskivat ainoastaan romaneja. Toisessa näistä hankkeista selvitettiin romanien terveyttä seitsemässä EU-maassa (BG, CZ, GR, PT, RO, SK, ES). Toinen projekti on meneillään Unkarissa, jossa selvitetään miten tiedon puute vaikuttaa terveysongelmiin. Romaneja verrataan muihin samoissa oloissa eläviin ihmisiin. Hankkeiden tavoitteena on nostaa ongelmat esille, tuoda esille syy-yhteydet ja ryhtyä toimenpiteisiin. Terveys nostettiin esille yhtenä työpajateemana myös romaneja koskevassa huippukokouksessa Cordobassa.

Komission tasa-arvoa, sosiaalista osallisuutta, terveyttä ja pitkäaikaishoitoa koskeva asiantuntijaryhmä EGGSI (Expert group on gender equality, social inclusion, health and long-term care) on vuonna 2008 laatinut selvityksen Euroopan etnisten vähemmistöjen ja romaninaisten tasa-arvosta. Selvityksessä todetaan, että romaninaiset ovat hyvin alttiita moniperusteiselle syrjinnälle. Raportti sisältää nykytilan kuvauksen romaninaisista ja heidän pääsystään koulutukseen, terveyspalveluihin, pitkäaikaishoitoon, sosiaaliturvaetuisuuksiin, työmarkkinoille ja asumiseen. Johtopäätöksenä esitetään tasa-arvoasioiden valtavirtaistamista kaikkiin politiikkoihin ja tämän lisäksi etnisille vähemmistöalaisille kohdennettuja erityistoimia. Myös kansalaisjärjestöjen ja paikallisviranomaisten roolia korostetaan.

Espanjassa vuonna 2007 pidetyn romanihankkeiden kansainvälisen seminaarin tuloksena perustettiin EURoma Network, johon kuuluu 13 maata Suomi mukaan lukien (BG, CZ, FI, GR, HU, IT, PL, PT, RO, SI, SK, ES ja SE). Verkoston keskeisiä toimijoita ovat jäsenmaiden rakennerahastoja hallinnoivat tahot ja elimet, jotka edistävät romanien asemaa. Nykyisellä ohjelmakaudella Suomi on osallistunut verkoston toimintaan tarkkailijana. Verkoston tavoitteena on vahvistaa rakennerahastojen käyttöä romaneille suunnattujen toimien tehostamiseksi ja osallisuuden vahvistamiseksi. Verkosto toimii keskinäisen tiedonvaihdon ja oppimisen foorumina. Se raportoi edistysaskelista lisäämällä horisontaalista yhteistyötä jäsenmaiden, komission ja muiden toimijoiden kanssa. EURoma verkoston Cordoban romanihuippukokoukseen tuottaman raportin mukaan sosiaalirahaston hyödyntäminen on lisääntynyt määrällisesti ja tietoisuus sen tarjoamista mahdollisuuksista on

romaniväestön keskuudessa parempi. Komissio on vuonna 2010 julkaissut esitteen sosiaalirahastosta ja romaneista. Esitteeseen on koottu tietoa sosiaalirahaston käytöstä romaniväestön hyväksi vuosina 2000–2013.

Komission sisällä romanasioiden koordinaatiovastuu on työllisyyspääosastolla (DG Employment), mutta romanasioita käsitellään useilla muilla pääosastoilla, tärkeimpinä oikeus- ja sisäasiain-, koulutus-, terveys-, alue- ja laajentumispääosastot. Näiden välinen ns. inter service-ryhmä toimii työllisyyspääosaston johdolla. Komissaareista romanasioista ovat ensi sijaisessa vastuussa työllisyyskomissaari Andor ja oikeus- ja sisäasioiden komissaari Reding. Komissio on perustanut nettisivun (Roma Portal), johon on koottu kaikki romaneja koskevat huippukokoukset, päätelmät ja tutkimukset.

2.6. EU:n puheenjohtajamaa

2.6.1. Espanjan puheenjohtajuus

2.6.1.1. Romaneja koskeva toinen huippukokous

Espanjan järjestämä romaneja koskeva toinen huippukokous Cordobassa 8–9.4.2010 keräsi noin 400 osallistujaa Euroopan unionin jäsenmaista ja hakijamaista, unionin toimielimistä, romanijärjestöistä ja kansainvälisistä järjestöistä. Ministereitä oli paikalla kahdeksasta maasta, mukaan lukien ministeri Liisa Hyssälä Suomesta. Myös komissaarit Andor ja Reding käyttivät kokouksessa puheenvuoron.

Huippukokouksessa nousivat vahvasti esille muun muassa romanien asuminen ja terveys. Romanien elinoloissa on EU:n sisällä suuria vaihteluja jäsenmaiden ja alueiden välillä ja useissa maissa romanien asema ja elinolot ovat jopa huonontuneet mm. talouskriisin seurauksena. Puheenvuoroissa peräänkuulutettiin konkreettisia toimia sekä jäsenmaissa että Euroopan unionissa. Keinoina nähtiin Roma Platformin vahvistaminen, EU:n rahoitusinstrumenttien parempi hyödyntäminen ja eurooppalaisen romanistrategian laatiminen.

Nykyinen ja tulevat EU-puheenjohtajamaat Espanja, Belgia ja Unkari antoivat kirjallisen vakuutuksen (joint declaration) siitä, että romanasiat pysyvät EU:ssa esillä. Belgian kaudella tullaan keskittymään romanien asumiseen ja köyhyiden vähentämiseen.

Ministeri Hyssälä korosti puheessaan Cordobassa, että EU:n jäsenmailla on ensisijainen vastuu kanasalaisistaan, myös romanikansalaisistaan. Romanit ovat eurooppalainen vähemmistö ja heidän asemansa parantamiseksi tarvitaan myös eurooppalaista yhteistyötä ja eurooppalaisia toimenpiteitä. Roma Platformia tulee vahvistaa ja sille olisi luotava selkeä toimeksianto, jolla kaikki jäsenmaat antavat tukensa.

2.6.1.2. Roma Platformin kokous kesäkuussa 2010

Euroopan unionin puheenjohtajamaa Espanja järjesti kolmannen Roma Platform -kokouksen 17.6.2010 Brysselissä. Aikaisemmat Platform kokoukset on pidetty 24.4. ja 28.9.2009. Kokoukseen osallistui noin 80 henkilöä. Edustettuina olivat komissio, kansainväliset romanijärjestöt, kansainväliset järjestöt sekä Euroopan unionin 10 jäsenmaata (BE, BG, CZ, FI, FR, HU, IT, PL, RO ja SE).

Kokouksen tavoitteena oli Roma Platform -prosessin edistäminen ja tiekartan hyväksyminen romanien osallisuutta koskevan toiminnan tehostamiseksi. Myös Platformin työmenetelmiin kiinnitettiin paljon huomiota. Kokousta oli valmistellut ryhmä, joka koostui puheenjohtajamaatriosta, komissiosta ja epävirallisesta kontaktiryhmästä.

Tiekartta sisältää seuraavat viisi kohtaa:

1. Puitteet, jossa on määritelty Platformin kolme tehtävää: hyvien käytänteiden välittäminen, analyttisen tuen antaminen, rohkaiseminen yhteistyöhön
2. Avainalueet, jotka ovat opetus, työllisyys, asuminen, terveys, poikkihallinnolliset aiheet ja muut aiheet
3. Työmenetelmät, jotka ovat joustavia ja kuitenkin jatkuvuutta korostavia
4. Platformin tulokset, joista mainittakoon puheenjohtajamaan laatimat keskustelupaperit, suositukset, esitykset, esitteet, joita syötetään muihin käynnissä oleviin EU-prosesseihin
5. Tietoisuuden nostaminen ja poliittiset vaikutukset EU:ssa ja sen jäsenmaissa

Suomi antoi kokouksessa vahvan tukensa Platformin kokouksille. Puheenvuorossa korostettiin komission tuen tärkeyttä ja tarvetta vahvempaan otteeseen komission taholta mm. kokousjärjestelyjen ja asiakirjojen osalta. Suomi ehdotti, että Platformin kokoukset voitaisiin myös toteuttaa siten, että kokouksen alussa jäsenmaat ja järjestöt kokoontuvat erikseen ja lopussa kaikki kokoontuvat yhdessä. Suomi korosti romaniasioiden valtavirtaistamista sektorineuvostoihin. Suomi on myös huolissaan jäsenmaiden mielenkiinnosta romanikysymyksiin. Jäsenmailla on kuitenkin paljon opittavaa toisistaan. Lopuksi Suomi katsoi, että Platformin tulokset pitäisi esitellä sosiaalisen suojelun komitealle ja käsitellä avoimen koordinaatiomenetelmän mukaisesti.

Kansalaisjärjestön edustajana Miranda Vuolasranta Suomen romanifoorumista korosti Platformin pysyvän sihteeristön tarvetta. Hän kysyi miten Informal Contact Groupia (pari kertaa vuodessa kokoontuva keskusteluelin, jonka muodostavat EU, EN, ETYJ-ODIHR ja romaniasioita hoitavat kansalaisjärjestöt) ja EU:n perusoikeusvirastoa voitaisiin paremmin hyödyntää. Myös Euroopan parlamentin suosituksia tulisi enemmän huomioida. Tiekartan osalta tärkeintä on poistaa romanien segregatio sekä kaupungeissa että maaseudulla. Hän myös korosti romanien ammatillista aikuiskoulutusta ja oikeutta omaan kieleen, jotka puuttuvat tiekartasta.

Puheenjohtaja totesi, että EU:n lainsäädäntö ja tarvittavat välineet ovat jo olemassa, mutta ne pitää saada toimimaan tehokkaammin ja tämän vuoksi tarvitaan toimiva Platform sekä tiekartta.

Lopullinen tiekartta jaettiin valtuuskunnille heinäkuussa 2010.

2.6.3. Belgian puheenjohtajuus

Belgia on kertonut olevansa sitoutunut jatkamaan Espanjan puheenjohtajuuskaudella tehtyä työtä. Hyviä käytänteitä tulee jakaa ja rakennerahastoja hyödyntää paremmin. Belgian puheenjohtajuuskaudella korostuu köyhyysteema ja romanikysymykset tulee valtavirtaistaa tähän. Belgia näkee mahdollisuuksia liittää romanikysymykset valtavirtaistamisen periaatteella mm. tasa-arvoa käsittelevän huippukokouksen, lasten köyhyyttä koskevan konferenssin, eurooppalaista köyhyydentorjuntafoorumia koskevan tiedonannon sekä asunnottomuutta koskevan konferenssin yhteyteen. Em. kokousten yhteydessä on mahdollista järjestää jokaisessa erillinen romani-työpaja. Belgia on alustavasti ilmoittanut järjestävänsä seuraavan Roma Platform -kokouksen joulukuussa 2010.

2.7. EU:n perusoikeusvirasto

EU:n perusoikeusvirasto (FRA) on tehnyt romanien asemasta ja elinoloista useita selvityksiä, jotka ovat lisänneet tietoa romanien tilanteesta Euroopassa. Lokakuussa 2009 julkistettiin romanien asumisolaja koskeva raportti ”Housing conditions of Roma and Travellers in the European Union”. Raportti osoittaa, että romaniväestöä ei kohdella yhdenvertaisesti muiden kanssa ja he elävät joissain jäsenmaissa useimmin ala-arvoisissa olosuhteissa muista eristyksissä ja ilman vettä, sähköä, kaasua tai julkisia palveluja. FRA on laatinut myös erillisraportit romanien asumisesta Tšekin tasavallassa, Irlannissa, Espanjassa, Unkarissa, Slovakiassa ja Britanniassa. FRA järjesti pyöreän pöydän seminaarin romanien asumisesta maaliskuussa 2010, josta on laadittu yhteenveto suosituksineen.

Marraskuussa 2009 FRA julkisti raportin myös romanikansalaisten liikkumisesta ja siirtymisestä muihin EU-maihin. Raportissa todetaan, etteivät vapaasta liikkumisesta aiheutuneet ongelmat liity vain romaniväestöön. Raportissa analysoidaan romaniväestön syitä hakeutua muihin EU-maihin sekä liikkumisen vaikutuksia jäsenmaissa. Raportissa korostetaan kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyötä pienimuotoisissakin hankkeissa. Raportissa on myös haastateltu Suomessa oleskelevia romaneja. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat romaninaiset, -lapset, -vanhukset ja vammaiset romanihenkilöt, jotka eivät ole sosiaaliturvan piirissä. Toiseen julkaisuun on kerätty hyviä käytänteitä Englannista, Espanjasta, Ranskasta ja Italiasta.

Vuonna 2009 FRA teki romaniväestöön kohdistuneen kyselytutkimuksen seitsemässä EU-maassa (EU-MIDIS: Data in Focus report, joka kattaa Bulgarian, Tšekin tasavallan, Kreikan, Unkarin, Puolan, Romanian ja Slovakian). Raportti sisältää tietoa romaniväestön kokemasta syrjinnästä, heihin kohdistuvista viharikoksista ja kokemukset viranomaisten kanssa asioimisesta.

Toukokuussa 2010 FRA järjesti myös pyöreän pöydän seminaarin Bukarestissa teemasta romanien osallisuus ja ihmisoikeuksien toteutuminen paikallistasolla.

2.8. Muut Euroopan tason toimijat

2.8.1. Euroopan neuvosto

Euroopan vanhin ihmisoikeusjärjestö ja hallitusten välinen yhteistyöjärjestö, Euroopan neuvosto, on toiminut Euroopan romaniväestön sosiaalisen yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien edistämiseksi jo kolmen vuosikymmenen ajan osana ihmisoikeuksien ja erityisesti kansallisten vähemmistöjen oikeuksien edistämistä. Suomi on myös sitoutunut näitä koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen toimeenpanosta antamassaan päätöslauselmassa vuonna 2007 Euroopan neuvoston ministerikomitea kehotti muun muassa Suomea laatimaan kattavan strategian romanien aseman parantamiseksi yhteistyössä romanien kanssa.

Euroopan neuvostossa romaniasioita käsitellään useassa yksikössä: 3. pääosaston romanioiden yksikössä, 2. pääosaston opetus-, koulutus-, kulttuuri- ja kielikysymyksiä koskevassa yksikössä, romanien ja kiertävien asiantuntijakomiteassa MG-S-ROM, jossa myös Suomella on edustajansa, ihmisoikeusvaltuutetun toimistossa sekä Euroopan rasmin ja suvaitsemattomuuden vastaisessa komissiossa ECRI. Lisäksi EN:n tiloissa toimii European Roma and Traveller's Forum (ERFT), joka on itsenäinen romanien kansainvälinen järjestö, jonka toimintaa myös EN rahoittaa.

Vuonna 2008 Euroopan neuvosto kokosi yhteen kahden vuosikymmenen aikana tuotetut romanien oikeuksien kehittämistä koskevat suosituksensa Yleissuositukseen, (Council of Europe, CM Rec(2008)5), johon sisältyvät kansallisten romaniväestön asemaa koskevien poliittisten toimintalinjojen kehittämisen yleisohjeet sekä muun muassa suositukset romanien terveyden, asumisen, työllisyyden ja koulutuksen kehittämiseksi.

Suomi on ollut pitkään aktiivinen romanikysymyksissä Euroopan neuvostossa ja tukenut sen romanitoimintoja ja syrjinnänvastaista työtä. Jo useamman vuoden ajan on tuettu Tasavallan presidentti Tarja Halosen 2001 tekemän aloitteen pohjalta syntyneen ja Euroopan neuvoston kanssa assosiaatiosopimuksen tehneen Euroopan romanien ja kiertävien foorumia (ERFT) ja muita Euroopan romanitoimintoja noin 200 000 eurolla vuodessa. Tämä on Suomen koon ja romanien osuuden väestöstä huomioon ottaen huomattava summa.

Euroopan neuvoston ihmisoikeuskomissaari Thomas Hammarberg on toiminnassaan pitänyt romanien ihmisoikeuskysymyksiä keskeisesti esillä sekä laatiessaan maakohtaisia raportteja että kahdenkeskisissä yhteyksissä eri jäsenmaiden kanssa.

Suomi on myös lähestynyt 11 muun maan kanssa Euroopan neuvoston pääsihteeri Thorbjörn Jaglandia kirjelmällä, jossa toivotaan hänen kiinnittävän erityishuomioita romanioiden hoitoon neuvoston sisällä, mm. asioiden hallinnolliseen pirstakoitumiseen. Pääsihteeri Jagland on myöhemmin ilmoittanut pitävänsä romanikysymyksiä yhtenä toimikautensa prioriteettina.

2.8.2. ETYJ

Etyjissä romanioiden jakautuminen usealle eri taholle on myös haasteellista. Päävastuu on ODIHR:ssä (Office for Democratic Institutions and Human Rights) ja sen kontaktipisteellä, mutta romaniasiat ovat osa myös muita toimintoja. Näitä ovat esimerkiksi Etyj:n vähemmistövaltuutettu, mediavaltuutettu, kunkin puheenjohtajamaan suvaitsevaisuuserityisedustaja (kaikkalainen syrjintä, ml. romanit) sekä Etyjin ihmiskauppaerityisedustaja. Tämän hetkinen Etyj:n vähemmistövaltuutettu on linjannut romaniasiat prioriteetiksi. ODIHR:n romaniyhteyspisteen toiminnan haasteena on ennen kaikkea sen pieni koko.

ETYJ käynnisti vuonna 2003 toimintasuunnitelman (OSCE Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within in the OSCE Area), jonka tavoitteena on ollut tukea eri ETYJ-maiden kansallisten romanipolitiikkojen ja toimeenpanostrategioiden

laatimista ihmis- ja vähemmistöoikeuksien turvaamiseksi. Sen toimeenpanoa valvoo ODIHR.

Tosiasiallisesti toimintasuunnitelmaa ei kuitenkaan ole saatu pantua täytäntöön, vaikka joitakin aktiviteetteja onkin järjestetty. On silti huomattava, että konsensuspäätöksellä ministerikokouksessa hyväksytty poliittinen ohjelma on jo itsessään selvä askel eteenpäin. Ohjelman kohdennetun seurannan toteuttamiseksi on onnistuttu sopimaan joistakin painopistealueista (mm. varhaiskasvatus). Haasteena on kuitenkin paikallistason ongelmiin puuttuminen.

Suomi on ollut aktiivinen romaniasiassa myös Etyj:ssä: romaniasiat, erityisesti koulutus ja varhaiskasvatus, olivat Suomen Etyj-puheenjohtajuuskauden yksi painopistealue ja Suomi järjesti asiantuntijakokouksen teemasta ”Sustainable Policies for Roma and Sinti Integration”. Vuonna 2010 Etyjissä romaneja koskevaa toimintasuunnitelmaa lähdetään ODIHRin toimesta viemään eteenpäin teemalla median rooli ja vastuu.

Etyj on osallistujamaiden määrällä mitattuna suurempi kuin EU ja sen erityisansioina voidaan katsoa olevan kenttämissioiden kautta saatu paikallistuntemus ja – tieto. Ongelmana on ennemminkin tiedon konkretisointi ja täytäntöönpano. Etyj:n sitoumukset ovat lisäksi luonteeltaan poliittisia. Etyj:n lisäarvo romanikysymysten käsittelyssä löytyy erityisesti Etyj:n kenttämissioiden välittämästä paikallistiedosta, kansalaisjärjestöosallistumisesta ja Etyj:n instituutioiden toiminnasta. Kenttäraporteista ei kuitenkaan seuraa velvoitteita jäsenvaltioille.

2.8.3. Roma Decade 2005–2015

Roma Decade on vuonna 2005 alkanut korkean tason poliittinen prosessi, johon myös aikaisemmin EU:hun kuulumattomat maat, joissa on huomattava romaniväestö, liittyivät. Roma Decade -prosessiin osallistuvat Albania, Bosnia ja Hertsegovina, Bulgaria, Kroatia, Tšekin tasavalta, Unkari, Makedonia, Montenegro, Romania, Serbia, Slovakia ja Espanja. Tavoitteena oli romanien osallistaminen yhteiskuntaan osallistuvien maiden rahoittamilla toimilla. Jokainen maa on laatinut romanien osallistamista koskevan toimintaohjelman. Roma Decaden taustalla toimivat suursijoittaja George Sorosin Open Society Institute-järjestö ja Maailmanpankki. Myös Euroopan komissio tekee yhteistyötä Roma Decaden kanssa.

2.8.4. Roma Education Fund

Roma Education Fund (REF) on Roma Decade:n rinnakkainen prosessi, jonka rahoittajia ovat mm. Open Society Institute, Maailmanpankki, Ruotsi, Norja ja Kanada. Rahasto myöntää rahaa konkreettisille hankkeille, joiden avulla romanien koulunkäyntiä tuetaan (esim. koulukuljetukset). Rahoituksen piirissä on myös EU:n ulkopuolisia maita, kuten Länsi-Balkanin maat. Suomi on tänä vuonna valmistautumassa tulemaan Roma Education Fundin toimintaa nimenomaan Länsi-

Balkanilla. REF on osoittanut kiinnostusta suomalaisen koulutusalan asiantuntijuuden hyödyntämiseen toimintansa eri tasoilla.

Roma Education Fund on vuonna 2007 laatinut maakohtaiset raportit romanilasten opetuksesta Bulgariassa, Tšekin tasavallassa, Unkarissa, Makedoniassa, Romaniassa, Serbiassa ja Slovakiassa. REF:n viimeisimmät julkaisut liittyvät EU:n uusien hakijamaiden Montenegron ja Bosnia Hertsegovinan romanilasten opetukseen. REF-raportit sisältävät romaniväestön nykytilanteen kuvauksen sekä suosituksia hankkeiden rahoittamiselle. Lisäksi REF on tehnyt selvityksen romanilasten yliedustuksesta Slovakian erityisopetuksessa sekä hyvistä käytänteistä romanilasten integroimisesta Unkarin koulujärjestelmään (2009).

Open Society Institute on maaliskuussa 2010 julkaissut raportin romanien osallisuudesta Länsi-Balkanilla. Länsi-Balkanilla Albania, Kroatia, Bosnia ja Hertsegovina, Kosovo, Makedonia, Montenegro ja Serbia haluavat kaikki liittyä Euroopan unioniin. Raportti on selvittänyt Länsi-Balkanin maissa elävien romanien elinoloja. Raportissa suositellaan maakohtaisia strategioita ja toimintaohjelmia romanien yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteuttamiseksi EU:n linjausten mukaisesti. Myös Euroopan unionin tulisi siirtyä projekteihin perustuvasta kehittämisestä kattavaan ja strategiseen romanipoliittiseen ajatteluun.

2.8.5. Equinet

Equinet, joka on eurooppalainen tasa-arvoelinten verkosto, on tehnyt selvityksen yhdenvertaisuuslainsäädännön toimivuudesta jäsenmaissa romanien kohdalla. Selvitys sisältää sekä hyviä että huonoja esimerkkejä jäsenmaista ja suosituksia niin Euroopan unionille kuin jäsenmaillekin.

3. Suomen toimet

3.1. Romanipoliittinen ohjelma

Suomelta on puuttunut tavoitteellinen ja kokonaisvaltainen romanipoliitiikka. Suomen ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma valmisteltiin vuonna 2009. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama laajapohjainen työryhmä kansanedustaja Pekka Haaviston johdolla luovutti esityksen romanipoliittiseksi ohjelmaksi ministeri Risikolle joulukuussa 2009. Romanipoliittinen ohjelma perustuu pääministeri Matti Vanhasen toimeksiantoon romaniasiaain neuvottelukunnalle valmistella muistio romanien elinolojen kehittämisestä Suomessa. Kansallinen romanipoliittinen ohjelma vastaa myös kansainvälisten järjestöjen suosituksiin romanipoliitiikan kehittämiseksi jäsenvaltioissa.

Romanipoliittisen ohjelman yleisenä tavoitteena on edistää romanien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta elämän kaikilla osa-alueilla. Tavoitteena on, että Suomi on vuonna 2017, Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuonna, edelläkävijä romaniväestön yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisessä Euroopassa.

Romanipoliittinen ohjelma on kokonaisvaltainen, kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jonka tarkoituksena on saada aikaan pysyviä ja kestäviä parannuksia romaniväestön asemaan. Tämä vaatii poliittista tahtoa ja tekoja. Romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyy kymmenen toimintalinjausta ja yhteensä 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Ohjelman yhtäaikaistavilla ja poikkihallinnollisilla toimilla halutaan edistää muutosta, vahvistaa romaniväestön omaa vastuunottoa ja toimintakykyä, lisätä heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan sekä tukea ja kehittää romanikielen ja -identiteetin säilymistä Suomessa. Romanikielen säilymiseen liittyy uhka sen täydellisestä häviämisestä. Suomen romanikieli on nykyään Unescon kuolevien kielten luettelossa, jonka takia Suomessa on käynnistetty Tasavallan presidentin suojeluksessa ja Opetushallituksen tuella ns. romanikielen valtakunnallinen kielipesätoiminta.

Ohjelman lähtökohtana on, että nykyinen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä toimivat hyvänä pohjana romaniväestön yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjimättömyyden valtavirtaistaminen tarkoittavat romaniväestön ja heidän olosuhteidensa näkyväksi tekemistä elämän eri osa-alueilla. Tämän lisäksi tarvitaan joskus kohdennettuja, mutta ei muita olemassa olevia käytäntöjä ja toimenpiteitä poissulkevia, erityistoimenpiteitä romaniväestön osallisuuden ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Tällaisia kohdennettuja toimia esimerkiksi koulutuksen osalta ovat mm. Opetushallituksen kunnille myöntämät valtionavustukset romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen. Käytännössä yhdenvertaisuus ja osallisuus toteutuvat paikallistasolla ihmisten arjessa. Tästä syystä kuntien rooli korostuu ohjelman toimeenpanossa.

Ohjelmaesityksestä pyydetyissä lausunnoissa annetaan vahva tuki romanipoliittiselle ohjelmalle. Lausunnonantajien näkemyksen mukaan romanipoliittisen ohjelman priorisointikohteita ovat romanilapsiin ja nuoriin kohdistuvat toimenpiteet. Lisäksi tarvitaan toimia aikuisen romaniväestön osallisuuden vahvistamiseksi. Romaniväestön koulutukseen osallistumisen vahvistaminen ja yleinen koulutustason nostaminen avaavat ovia työmarkkinoille ja laajemminkin yhteiskunnalliseen osallisuuteen täysivaltaisina kansalaisina.

Romanipoliittinen ohjelma kattaa kuusi painopistealuetta romanien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Painopisteisiin sisältyy yhteensä kymmenen toimintalinjausta osatavoitteineen ja toimenpiteineen:

Romanilasten ja -nuorten koulutukseen osallistumisen vahvistaminen

- Toimintalinjaus 1. Lisätään romanilasten osallistumista ja yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa*
- Toimintalinjaus 2. Lisätään romanilasten ja -nuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa*

Ohjelma sisältää yhteensä 34 toimenpidettä, joiden avulla vahvistetaan romanilasten osallistumista ja yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa.

Aikuisen romaniväestön koulutukseen hakeutumisen vahvistaminen ja romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistäminen.

Toimintalinjaus 3. Tehostetaan romaniväestön osallistumista ammatilliseen koulutukseen

Toimintalinjaus 4. Tuetaan ja edistetään romaniväestön sijoittumista työmarkkinoille

Romaniväestön osallistumista ammatilliseen koulutukseen ja sijoittumista työmarkkinoille tuetaan ja edistetään 30 eri toimenpiteen avulla.

Romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen.

Toimintalinjaus 5. Edistetään romaniväestön hyvinvointia ja tehostetaan sosiaali- ja terveystalouden kohdentumista

Toimintalinjaus 6. Turvataan yhdenvertainen kohtelu asumisessa ja vähennetään turvattomuutta

Romaniväestön hyvinvointia ja terveyttä, laadukasta asumista ja asuinoloja sekä turvallisuutta edistetään yhteensä 28 toimenpiteellä.

Romanikielen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen.

Toimintalinjaus 7. Edistetään romanikielen ja -kulttuurin kehittymistä

Romanikielen ja -kulttuurin säilymistä ja kehittymistä halutaan edistää 19 eri toimenpiteellä.

Romaniväestön yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen.

Toimintalinjaus 8. Vahvistetaan romaniväestön yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä

Romaniväestön yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä edistetään 9 toimenpiteellä.

Romanipolitiikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen.

Toimintalinjaus 9. Kehitetään romaniasiain hallinnollisia rakenteita ja vahvistetaan romanipolitiikkaa ja sen toimeenpanoa

Toimintalinjaus 10. Edistetään osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön romanikysymyksissä

Romaniasioden hallinnollisten rakenteiden, romaniväestön vaikutusmahdollisuuksien ja romanipolitiikan vahvistamiseksi kansallisesti ja kansainvälisesti on esitetty 27 eri toimenpidettä.

Romanipoliittinen ohjelma sisältää mm. toimenpide-ehdotuksen Suomelle kansainvälisen romanipoliittisen strategian laatimisesta, jossa määritellään monenkeskisen kansainvälisen yhteistyön tavoitteet romaniasioissa. Tämä työ aloitettiin ulkoasianministeriön johdolla tämän vuoden elokuussa.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan parhaillaan valtioneuvoston periaatepäätöstä romanipolitiikan linjausten toimeenpanemiseksi.

3.2. Vaikuttaminen Euroopan unionissa

3.2.1. Vaikuttaminen virkamiestasolla

Ministeriöiden virkamiehillä on pitkä kokemus yhteistyöstä ja vaikuttamisesta Euroopan unionin eri toimielimissä. Ulkoasianministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehet tekivät 10–11.2.2010 matkan Brysseliin, jonka tarkoituksena oli esitellä Suomen kansallista romanipoliittista ohjelmaa ja testata maaperää sen ehdotuksille pyrkien samalla ennalta vaikuttamaan EU:n komission, puheenjohtajamaan Espanjan sekä eräiden järjestöjen suunnitelmiin romanien aseman ja elinolojen parantamiseksi.

Komission ja puheenjohtajamaan kanssa käytiin keskustelua tulevan huippukokouksen sisällöstä ja tuloksesta sekä Roma Platform -ryhmän tilanteesta, Roma Decade -prosessista ja tarvittavista toimista Euroopan tasolla. Komission näkemyksen mukaan EU:lla on vahvoja instrumentteja käytettävänä (yhdenvertaisuusdirektiivi, rakennerahastot), mutta jäsenmaat ovat vastuussa romanipolitiikasta.

Tapaamisissa tuli esille, että romanikysymys alkaa olla tietynlainen ”imago-ongelma” EU:lle, johon ulkopuoliset maat ovat alkaneet kiinnittää huomiota. Vielä vakavampi asia on EU:n sisäisten turvallisuusongelmien syntymisen, sosiaalisen levottomuuden ja rasististen yhteenottojen kasvaminen. Myös järjestäytynyt rikollisuus alkaa enenevässä määrin käyttää hyväkseen syvään taloudelliseen kurjuuteen vajonnutta kansanosaa.

Komissio korostaa valtavirtaistamisperiaatteen noudattamista kaikissa politiikoissa. Kysymykseksi kuitenkin nousee, kuinka mainstream -toimet tavoittavat romanit ja vastaavat heidän tarpeisiinsa. Rakennerahastoja voisi hyödyntää tehokkaammin ja Roma Platform -prosessi voisi antaa lisäarvoa tässäkin suhteessa.

Virkamiehet tekivät toisen vaikuttamismatkan Brysseliin 8–9.6.2010, jolloin tavattiin mm. komission sekä Belgian virkamiehiä ja vaihdettiin tietoa tulevasta Platform -kokouksesta, komission toimista ja siitä, miten Belgian tuleva puheenjohtajuus huomioi romanikysymykset.

3.2.2. Vaikuttaminen poliittisella tasolla

Komissaari Andor tapasi kabinettipäällikkönsä kanssa ministeri Thorsin Helsingissä 25.5. 2010. Ministeri Thors korosti seuraavaa:

- EU tarvitsee vahvempia välineitä romanien tilanteen parantamiseksi.
- valvontaa tulisi hyödyntää siihen, että osa rakennerahastovaroista käytetään romanien hyväksi.
- useammat jäsenmaat on saatava aktiivisesti mukaan EU:n Romani-platformin työhön.
- tulisi pohtia, mitä välineitä seuraaviin rahoituskehyksiin voidaan sisällyttää. Jäsenmaiden kannustamiseksi tarvitaan sekä keppiä että porkkanaa.

Komissaari Andor tapasi myös sosiaali- ja terveysministeri Juha Rehulan 25.5.2010. Tapaamisen pääkeskustelunaihe oli Eurooppa 2020 -strategia. Ministeri Rehula korosti strategian sosiaalisen ulottuvuuden merkitystä ja köyhyyden vähentämistä koskevaa määrällistä tavoitetta. Tapaamisessa nousi esille erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset, joista esimerkkinä todettiin romanit. Komissaari nosti esille romanien tilanteen parantamiseksi mahdollisuudet hyödyntää rakennerahastoja, erityisesti Euroopan sosiaalirahastoa.

3.3. Kahdenvälinen vaikuttaminen EU:n jäsenmailhin

Suomen edustustot useissa EU-jäsenmaissa, erityisesti itäisessä Keski-Euroopassa, ovat pitäneet romanasioita monin tavoin esillä asemamaissaan. On osallistuttu romanien asuma-alueille tehdyille muutaman jäsenmaan yhteismatkoille, joiden aikana on tavattu romaniedustajien lisäksi paikallisia viranomaisia. On järjestetty romanasioita ajavien kansalaisjärjestöjen ja hallitustason virkamiesten tapaamisia ja välitetty tietoa suomalaisista hyvistä käytännöistä mm. suomalaisten romanivaikuttajien esitelmämatkojen avulla. Edustustot ovat myös käsitelleet raporteissaan romanikysymysten hoitoa asemamaissaan.

Viime syksynä valmistunut romanipoliittinen ohjelma edellyttää Suomen vaikuttavan aktiivisesti romanipoliittisen strategian muovautumiseen EU:n piirissä. Tähän pääsemiseksi tarvitaan myös entistä suunnitelmallisempaa kahdenvälistä vaikuttamista EU:n jäsenmaiden piirissä. Ensimmäinen tähän päämäärään tähtäävä virkamiestapaaminen kansainvälisiä romanasioita hoitavien suomalaisten ja ruotsalaisten virkamiesten välillä on sovittu ensi syyskuuksi. Suomen tavoitteena on pyrkiä sopimaan erityisesti EU:n Roma Inclusion Platformia koskevista yhteisistä kannoista.

Opetushallituksen myöntämät valtionavustukset Suomen kunnille romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen ovat herättäneet naapurimaissa kiinnostusta. Opetushallitus on tehnyt sekä Viron (opetusministeriö ja kulttuuriministeriö) että Ruotsin (integrationsministeriet) kanssa romanivähemmistön koulutusta koskevaa yhteistyötä.

3.4. Osallistuminen romaneja koskeviin eurooppalaisiin hankkeisiin

EU:n varoin romanien asemaa pyritään täällä hetkellä parantamaan lähtömaissa sekä rakennerahastojen varoin että PROGRESS -ohjelman avulla.

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittamassa Equal -yhteisöaloiteohjelmassa romanit olivat erityisenä kohderyhmänä ohjelman toisella toteutuskierröksellä 2004–2008. Tällöin Suomen Equal -ohjelmassa toimeenpantiin kolme romanien aseman edistämiseen tähtäävää laajaa kehittämiskumppanuushanketta, joista yksi oli työministeriön hallinnoima ja rahoittama (eli kansallinen vastinrahoitusosuus TM:stä), ja kaksi hanketta opetusministeriön hallinnoima/rahoittama. Seuraavassa hankkeet ja niiden hyväksytyt budjetit: Romanit työelämään 800 000 € (TM:n hanke), Ovet auki 1 000 000 € (OPM:n hanke), ROM-EQUAL 600 000 € (OPM:n hanke). Osa hankkeissa kehitetyistä toimintamalleista on vakiintunut käytäntöihin. Romanien asemaa ja elinoloja tukevia hankkeita toteutettiin eniten ESR:n Equal -yhteisöaloiteohjelmasta nimenomaan ohjelmakaudella, jolloin romanihankkeiden rahoittaminen oli jäsenmaille ”pakollinen valinta” asetetuista prioriteeteista.

Nykyisellä rakennerahastojen ohjelmakaudella 2007–2013 romanit eivät ole olleet Suomen ohjelmissa erityisenä kohderyhmänä. Tästä syystä romaneille suunnattuja hankkeita on myös käynnistynyt niukasti. Euroopan sosiaalirahaston osarahoittamista valtakunnallisista kehittämisohjelmista erityisesti välityömarkkinoiden kehittämiseen liittyvä ohjelmakokonaisuus kohdistuu heikossa työmarkkina-asemassa oleviin ja siihen sisältyvissä projekteissa romanit voivat olla yksi osallistujaryhmistä. Ohjelman seurantatietojen perusteella ei voida saada tietoa, kuinka moni romani tosiasiallisesti on osallistunut projekteihin.

Erityisesti työllistymistä ja työmarkkinoilla pysymistä sekä syrjäytymisen ehkäisyä koskevassa toimintalinjauksessa on käynnistetty joitakin myös romaneille suunnattuja ESR-hankkeita Länsi- ja Itä-Suomessa. Euroopan aluekehitysrahaston ohjelmaosuudesta toteutetaan vuosina 2009–2012 pääkaupunkiseudulla Kaaleet kouluun -hanketta, jonka tavoitteena on vahvistaa romanit huomioivien koulutusmallien ja koulutuksen yhteistyörakenteiden kehittymistä.

Yhteisön syrjinnän vastaisesta ohjelmasta vuosina 2002–2007 (SEIS-hankkeet) ja vuodesta 2007 lähtien Progress-ohjelman ”Syrjimättömyys” -toiminta-alueelta (YES-hankkeet) on rahoitettu kansallinen syrjinnän vastainen kampanja. Kampanjaa toteutetaan eri ministeriöiden, neuvottelukuntien, yhdenvertaisuuselinten, Saamelaiskäräjien ja eri syrjinnän vaarassa olevia ryhmiä edustavien kattojärjestöjen yhteistyönä. Romaniasiain neuvottelukunta on edustanut romaniväestöä kampanjan johtoryhmässä alusta alkaen. Nykyisin kampanjan vuotuinen rahoitus on yhteensä hieman alle 500 000 €, josta noin 300 000 € tulee PROGRESS-ohjelmasta, 100 000 € koordinoivalta ministeriöltä (nykyisin SM) ja loput muilta ministeriöiltä.

PROGRESS/YES -hankkeiden toimenpiteet ovat sisältäneet mm. tietoisuuden herättämiseen ja tiedottamiseen liittyviä osioita, tutkimusta, koulutusta, tapahtumia ja välineiden tuottamista yhdenvertaisuuden ja monimuotoisuuden edistämiseksi.

Useimmat toimenpiteet ovat olleet moniperusteisia, ts. kattaneet useita syrjinnän vaarassa olevia ryhmiä, joista romanit on yksi. Romanijärjestöt ovat osallistuneet hanketoiminnoista mm. vähemmistöjä edustavien järjestöjen koulutusohjelmaan, Turun kaupungissa toteutettuun laajaan järjestöjen tiedotus- ja koulutusohjelmaan ja erilaisiin tapahtumiin sekä koulutustilaisuuksiin. Vuoden 2010–2011 kampanjassa tullaan toteuttamaan romani- ja vammaisjärjestöille suunnattu voimavaraistamisohjelma, joka osaltaan tukee niiden osallistumista Romanipoliittisen ohjelman ja Vammaispoliittisen ohjelman toimeenpanoon. Lisäksi toteutetaan mediakampanja romaneihin kohdistuvien kielteisten ennakkoluulojen ja stereotyyppien purkamiseksi. YES-hankkeet ovat myös tehneet tutkimusta mm. erityisluokkasiirtojen yhdenvertaisuudesta; romanit ovat olleet yksi tutkimukseen osallistuneista ryhmistä. Parhaillaan on meneillään tutkimus lasten ja teini-ikäisten syrjintäkokemuksista; romanilapset ja -nuoret ovat yksi haastateltavista ryhmistä.

Romanit on otettu huomioon myös muissa EU -rahoitteisissa hankkeissa yhtenä haavoittuvaisessa asemassa olevana ryhmänä. Esimerkiksi Euroopan paluurahastosta (RF) osarahoitettu Eri EU -hankkeissa on valmistettu laajasti materiaalia yhdenvertaisuuden edistämiseksi eri elämäntilanteilla.

Kansallinen käsittely:

Jaosto 25 (sosiaaliasiat) 23.8.2010

Eduskuntakäsittely:

E-kirjelmä Eduskunnalle

Käsittely Euroopan parlamentissa:

-

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema:

-

Taloudelliset vaikutukset:

-

Muut mahdolliset asiaan vaikuttavat tekijät:

